

קדו.ש.ה נוצרי.ת

מה הפך את יריחו לאחת הערים הקדושות ביותר לנוצרים, ועדוע נהייתה רחב לדעות חשובה כל כך בברית החדשה? סיפורים על ישו, ג'ים קדושים ומוכס שחזר למוטב הפכו את יריחו למרכז של צליינות נוצרית, ג'ימי הנזירים שחיו בפערות הסמוכות לעיר ועד לרכבל המשוכלל שנבנה לרווחת הצליינים

תג' הירדני

השביעית בקירוב – מופיעה יריחו כעיר גדולה החוסה בצל צמרות תמרים ומוקפת באתרים קדושים ובהם 'בית עברה של יוחנן המטביל', 'מקום שתים עשרה האבנים בגלגל' ו'בית חגלה'.

הטבילה הראשונה

"חשיבותה העיקרית של יריחו לנצרות היא בהיותה שער הכניסה של בני ישראל לארץ ישראל כחלק מתהליך הגאולה", מסבירה חנה בנדקובסקי, מנהלת תכניות ב'מרכז ירושלים ליחסי יהודים ונוצרים'. "עם ישראל חצה את נהר הירדן, נכנס לארצו ועבר סוג של לידה מחדש. אירועים אלה נתפסים בנצרות כרמז לגאולה שתבוא על ידי ישו, וכהשתקפות המבשרת את לידתו מחדש לאחר טבילתו הראשונה בירדן".

כ תבי הקודש הנוצריים מורכבים מהתנ"ך ומהברית החדשה, והנוצרים רואים בשני החלקים האלה יחידה אחת. התנ"ך נתפס אצל הקורא הנוצרי כיחידה כרונולוגית מוקדמת יותר, והסיפורים והנבואות המופיעים בו מהווים בבואה לקורות ישו ולנבואותיו. לפיכך, האתרים הקדושים לנצרות בארץ ישראל הם מקומות שבהם פעלו ישו ושליחיו וכן אתרים תנ"כיים מרכזיים. ליריחו חשיבות רבה במסורת הנוצרית, שכן היא מבטאת חיבור רעיוני בין שני החלקים של כתבי הקודש, ולכן לא פלא שיריחו הפכה לעיר נכרית לחלוטין בתקופה הביזנטית, והעיר וסביבותיה זכו לייצוג מרשים במפת מידבא. במפה המפורסמת – שנחשפה ברצפת פסיפס של כנסייה בעיר מידבא שבירדן ומתוארכת למאה

הפסוק ביריחו מוצגת מתחיל במסורת הקדומה של רב שיוחנן המטביל את ישו בירדן מול יריחו. סצנה זו זכתה לאינספור ייצוגים אמנותיים ובהם התחשיח הזה

השראה תנ"כית לאמונה הנוצרית. רחב תולה את תקוות חוט השני בחלונה. ליטוגרפיה, פרדריק ג'יימס שלידס, 1877

לא רחוק מיריחו, כעשרה קילומטרים דרומית מזרחית לעיר, שוכן קסר אל יהוד – אחד מאתרי הטבילה החשובים לנצרות. המתחם, המשתרע על פני יותר מ-300 דונם, מסמל את המקום שבו על פי המסורת הנוצרית נטבל ישו לראשונה על ידי קרובו יוחנן המטביל ונכנסה בו רוח הקודש, כמתואר במקומות אחדים בספרי הבשורות בברית החדשה:

אֹתָהּ עָת נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וְהוּא רָאָה אֶת רוּחַ אֱלֹהִים יֹרֶדֶת כְּיוֹנָה וְכָאֵה עָלָיו. וְהִנֵּה קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם אוֹמֵר: "זֶה בְּנִי אֱהוּבִי אֲשֶׁר בּוֹ חֶפְצִי" (מתי ג', 16-17).

'לידתו הרוחנית' של ישו במדבר נתפסת בנצרות כמקבילה ללידתו הרוחנית של עם ישראל במדבר ולכניסתו כעם הנבחר לארץ המובטחת. "השם ישוע דומה לשם יהושע", מוסיפה יסכה הרני, מומחית לנצרות, חוקרת ויועצת בתחום התיירות הנוצרית. "ביוונית אין למעשה כל שוני בין שני השמות, מה שעוזר לחדד את ההקבלה שמוצאת הנצרות בין יהושע לישו: זה הכניס את בני ישראל אל הארץ המובטחת, וזה יכניס את המאמינים לארץ המובטחת הרוחנית. לא פלא אפוא ש'התחנה הראשונה' של שניהם היא ביריחו". כיבושה הנסי של יריחו באמצעות הקפת חומותיה ותקיעה בשופרות מהווה ביטוי לביטחון המוחלט ולאמונה הגדולה של בני ישראל בה. ארבעים שנה נדד עם ישראל במדבר והיה תלוי לגמרי בחסדיו של ה', אולם עם הכניסה לארץ יכול היה החיבור המושלם הזה להיפרם, והעם יכול היה פשוט להילחם ולנצח כדרך כל העמים. "הנצרות מעניקה חשיבות עצומה לאמונה", מדגישה בנדקובסקי, "האמונה והציות לא-ל ביריחו, שהביאו לניצחון הראשון, זכו להאדרה בכתבי הקודש הנוצריים". ב'איגרת אל העברים' המיוחסת לפאולוס, למשל, מוקדש דיון רחב לחשיבות האמונה, וכיבוש יריחו מופיע שם כדוגמה בולטת:

בְּגִלָּל אֱמוּנָה נִפְּלוּ חוֹמוֹת יְרִיחוֹ אַחֲרֵי שֶׁהִקִּיפוּ אוֹתָן שְׂבָעַת יָמִים. בְּזִכּוֹת אֱמוּנָה לֹא נִסְפְּתָה רָחֵב הַזּוֹנָה עִם הַסּוֹרְרִים, שֶׁכֵּן קִבְּלָה אֶת הַמְּרַגְּלִים בְּשָׁלוֹם (יא, 30-31).

רחב, דמות שולית למדי ביהדות, זכתה לכבוד מלכים בספרות הנוצרית הליטורגית. בבשורה על פי מתי למשל היא מופיעה כבר בפרק הראשון, במקום נכבד באילן היוחסין של ישו:

סֵפֶר הַיּוֹחֶסֶין שֶׁל יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ בֶּן דָּוִד בֶּן אֲבִרָהָם ... וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמֹן. שְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת בָּעֶז מֶרְחָב, בָּעֶז הוֹלִיד אֶת עֹבֵד מְרוֹת וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת יֵשִׁי (א', 15).

הערכית והמוסרית, גם אם היה מעשירי העיר. מיד אחר כך מסופר:

הוא רץ הִלָּאָה לְפָנַי וְעָלָה עָלַי שִׁקְמָה כְּדִי לְרֹאוֹת אוֹתוֹ ... כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יֵשׁוּעַ לְמָקוֹם הַבֵּיט לְמַעַלָּה וְאָמַר לוֹ: "זָכִי, יָד מְהֵרָה כִּי הַיּוֹם עָלִי לְשִׁבְתָּ בְּבֵיתְךָ" (שם, 4-5).

זכאי המופתע "יָרַד מְהֵרָה וְקָבַל אוֹתוֹ לְבֵיתוֹ בְּשִׁמְחָה", אולם אז עלה קול כעס וטרוניה מן

רחב מופיעה פעמים אחדות בברית החדשה כמופת לאמונה, שכן אמונתה לא הייתה רוחנית בלבד אלא הביאה אותה למעשים, ובכך גדולתה. למשל, ב'איגרת יעקב', המופיעה בקובץ האיגרות בברית החדשה ועוסקת בחשיבות המעשים הנובעים מהאמונה, נאמר:

הַנֶּכֶם רוֹאִים כִּי בְּמַעֲשִׂים יֵצֵדֵק אִישׁ וְלֹא בְּאֱמוּנָה לְבָדָה. וְכֵן גַּם רָחֵב הַזּוֹנָה, הָאֵם לֹא נִצְדָּקָה בְּמַעֲשִׂים כְּאֲשֶׁר אָסְפָּה אֶת שְׁלִיחֵי יְהוֹשֻׁעַ אֶל בֵּיתָה וְשִׁלַּחָה אוֹתָם בְּדֶרֶךְ אַחֲרָתָה? כִּי כִשֶּׁם שֶׁהִגּוּף בְּלֹא הָרוּחַ מֵת הוּא, כֵּן גַּם הָאֱמוּנָה בְּלֹא מַעֲשִׂים מֵתָה הִיא (ב', 24-26).

הזינוק על העץ

הפער בין מעמדה השפל של רחב הזונה בתחתית הסולם החברתי, כפי שהיא מתוארת במקרא, לבין האיכויות הרוחניות והדתיות הנשגבות שיוחסו לה בהגות הנוצרית, מקבל ביטוי נוסף בן דמותה מהברית החדשה שהתגורר אף הוא ביריחו. בבשורה על פי לוקס מסופר על זכאי, מוכס גולן, שנוא נפשמ של תושבי יריחו, שחפץ לחוות בישו העובר ברחוב הראשי של העיר בדרכו מהגליל לירושלים:

הוא [ישו] נָכַנס לִירִיחוֹ וְעָבַר בָּהּ. וְאִישׁ אֶחָד, זָכִי שְׁמוֹ, שֶׁהָיָה מוֹכֵס רְאִשֵׁי וְאִישׁ עֲשִׂיר, הִשְׁתַּדַּל לְרֹאוֹת מִי הוּא יֵשׁוּעַ וְלֹא כֹּחַל בְּגִלָּל הַהֶמּוֹן, שֶׁכֵּן הָיָה גִּמּוּד קוֹמָה (י"ט, 31).

ההדגשה כי זכאי היה נמוך באה לבטא את שפלותו

כיבוש יריחו. פרט מתוך יצירתו של לורנצו גיברטי 'שערי גן עדן' המעטרת את בפטיסטריום סן ג'ובני בפירנצה

אחד ממנהגי הצליינות החשובים הוא טבילה באתרים השונים שבהם טבל ישו לפי המסורת הנוצרית. אתר הטבילה קסר אל יהוד מאפשר טבילה משני צדי הירדן – הצד הישראלי והצד הירדני. סרט סימון פשוט באמצע הנהר מסמן את קו הגבול והצליינים מתבקשים שלא לעבור את הנהר לצדו השני

ציילום: ד"ר אבישי טייכר

ההמון: "אֶצֶל אִישׁ חוּטָא הוּא בָּא לְהִתְאַכְסֵן?!" (שם, 7-6). הסיפור בברית החדשה מקביל כמובן לסיפור אישה זונה, וכאן התארח ישו בביתו של מוכס גזלן, וכפי שקרה לרחב קרה גם לזכאי – אירוח האנשים הגדולים בביתם חולל מהפכה בנפשם. המדרש מספר על רחב שהתגיירה ואף נישאה ליהושע, וכאן "עָמַד זָפִי וְאָמַר אֶל הָאֲדוֹן: 'אֲדוֹנִי, הֲרִינִי נוֹתֵן אֶת מַחְצִית נַכְסֵי לְעֲנִיִּים, וְאִם עֲשִׁקְתִּי אִישׁ אַחֲזִיר לוֹ אֶרְבָּעֵתִים'" (שם, 8). כמו רחב, גם זכאי לא היה רק איש של אמונה, אמונתו הביאה אותו למעשים טובים ושינתה אותו ואת גורלו מקצה לקצה. לזכר האירועים הסוערים ההם מציגים הנוצרים עד היום בלב יריחו את עץ השקמה המיוחס לזכאי, המסמל את יכולתם של אנשים 'נמוכים' להתעלות. הנוצרים הקופטים אף בנו סמוך לעץ את כנסיית 'בית המוכס', המנציחה את זכרו של האדם שאמור היה להיזכר לדיראון עולם בתולדות יריחו אך זכה לתהילת עולם.

העיוור שראה

תושב נוסף ביריחו שזכה להתייחסות בכתבי הקודש הנוצריים הוא הקבצן העיוור שפגש בישו מיד עם הגיעו לעיר, כמתואר גם כן בבשורה על פי לוקס:

הוא [ישו] התקרב אל יריחו, ובאותה עת היה איש עור יושב על יד הדרך ומבקש נדבות. כששמע העור את העם עוברים שאל לרצת מה הדרך. השיבו לו: "ישוע מנצרת עובר". אז החל לצעק: "ישוע בן דוד, רחם עלי!" (י"ח, 35-38).

הציבור כעס על העיוור הצעקן וניסה להשתיקו, אך הלה המשיך בצעקותיו עד שישו נעצר לידו ועל פי בקשתו ריפא אותו מעיוורונו. "מכל האנשים, היה זה דווקא העיוור שזיהה את ישו כמשיח", אומרת בנדקובסקי, "הוא הצליח לראות מה שאפילו תלמידיו הקרובים של ישו לא ראו, ולכן נתפס בנצרות כסמל ל'רואה האמיתי'".

"העיוור והמוכס שפוגשים את ישו ביריחו מסמלים שני הפכים", מוסיפה הרני, "האחד רוחני והשני גשמי, האחד עני והשני עשיר, אך למרות ששניהם נמצאים בשני קצוות חברתיים ומוסריים, הם היחידים שמוזהים את גדולתו של ישו ונרפאים על ידו. מעלילות חייו של ישו עולה כי הוא נמשך דווקא לאנשים דחויים הנמצאים בשולי החברה – לעיוורים, למצורעים, לפרוצות ולמוכסים, שבהם מצא את הפוטנציאל לשינוי ואת האומץ לראות את האמת. ההמון הרב ביריחו היה אפוא העיוור האמיתי, ודבריו ומעשיו של ישו מבטאים את הבוז שרחש להם".

יריחו מוקפת בתמרים במפת מידבא. מעל יריחו רואים את הירדן הנשפך אל ים המלח

סמל ליכולתו של ישו לחולל שינוי גם בקרב אנשים ירודים. ישו משוחח עם המוכס על העץ

חידוש הברית

ב'אונומסטיקון' – ספר השמות שחיבר אב הכנסייה אוסביוס מקיסריה במאה הרביעית – מובאת טענה של היהודים שלפיה ההרים גרזים ועיבל שוכנים ליד יריחו ולא בשומרון. המחבר התבסס על טענה המובאת בתלמוד הירושלמי שלפיה לא ייתכן כי בני ישראל הצליחו להגיע ביום אחד מנקודת כניסתם לארץ ליד יריחו לשומרון כדי לערוך את טקס הברכה והקללה. בירושלמי נכתב: "שתי גבשושיות עשו וקראו זה הר גרזים וזה הר עיבל" (סוטה ז', ג'). טענה זו נדחקה אצלנו, ובמסורת היהודית מזהות הברכה והקללה עם שכם, אך היא השתמרה אצל הנוצרים הרואים דווקא בעיר התמרים סמל למקום שבו קיבל עם ישראל בפועל את התורה ונקרא לבחור בין טוב לרע ובין חיים למוות. היה זה מעין מעמד הר סיני חוזר שנערך בתחומי הארץ המובטחת. במפת מידבא, שמסתמכת לא מעט על האונומסטיקון של אוסביוס, מופיעים אמנם הר גרזים והר עיבל בשומרון, אך גם ליד יריחו מופיעות המלים גרזים ועיבל.

על פי המסורת הנוצרית ישו חווה 'מעמד הר סיני' פרטי ביריחו, שבו היה עליו להוכיח את היותו הבן הנבחר שהלך בדרך הנבונה. בבשורה על פי לוקס מסופר מה אירע כאשר שב ישו מאותה טבילה מכוננת בירדן:

בְּהִיּוֹתוֹ מֵלֵא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שָׁב יֵשׁוּעַ מִן הַיַּרְדֵּן, וְהָרוּחַ הוֹכִילָה אוֹתוֹ בְּמַדְבַּר בְּמִשְׁךְ אַרְבָּעִים יוֹם כְּשֶׁהִשְׁטֵן מִנְסָה אוֹתוֹ (ד', 2-1).

במהלך ימים קשים אלה הוא לא אכל דבר, ובסופם היה רעב. בשלב זה החל השטן להקניטו: "אם בן האֱלֹהִים אָתָּה, צוּהַ עַל הָאֶבֶן הַזֹּאת שֶׁתֵּהָא לְלֶחֶם" (שם, 3), ובהמשך, לאחר שהעלה אותו לגג בית המקדש בירושלים: "אם בן האֱלֹהִים אָתָּה, הַשְׁלֵךְ צִמְקְךָ מִכָּאן לְמַטָּה" (שם, 9), אך ישו לא שיתף פעולה עם השטן, ורק השיב לו: "הֵן כְּתוּב: 'כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם'" (שם, 4), וגם: "לֹא תִנָּסֶה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ" (שם, 12). השטן גם ניסה לפתות את ישו לעבור לצדו ולהשתחוות לו בתמורה לכך שיהפוך אותו לשליט כל ממלכות תבל, אך ישו סירב לו בצטט את הפסוק: "לֵה' אֱ-לֹהֶיךָ תִשָּׁתַחֲוֶה וְאוֹתוֹ לִבְדּוֹ תַעֲבֹד" (שם, 8). לאחר שעמד בכל הפיתויים חזר ישו לביתו בגליל "בְּגִבְרַת הָרוּחַ" (שם, 14).

"הפסוק שציטט ישו מתפלמס עם הסיפור התנ"כי", מסבירה הרני. "הוא מבטא את שאט הנפש הנוצרית מפני מעשה העגל שבו חטאו בני ישראל בזמן שהותו של משה על הר סיני. בעוד שעם ישראל נכשל וחטא, ישו דווקא עמד בפיתויים ובניסיונות והוכיח שהוא

'לידתו הרוחנית' של ישו בגדבר נתפסת בנצרות כמקבילה ללידתו הרוחנית של עם ישראל בגדבר ולכניסתו כעם הנבחר לארץ המובטחת

סיפורו של ישו משחזר את סיפור אליהו. אליהו מוצא עוגת רצפים וצפת מים בעת מסעו להר חורב. דניאל דה וולטרה, הנביא אליהו, שמן על בד, אמצע המאה ה־16

ראוי לברית החדשה". הרני מציינת כי הפיתויים שהציג השטן בפני ישו מקבילים כולם למעשיהם של בני ישראל במדבר. "בעיית האוכל והמים מככבת במסעי בני ישראל במדבר. העם התגעגע לסיר הבשר וזכה למנת מן יומית במשך ארבעים שנה, המקבילות לארבעים הימים של ישו בלי מזון. בני ישראל לא הפסיקו להתלונן ולנסות את הא־ל, ואת בניגוד לישו שעמד איתן מול השטן".

מסעו של ישו במדבר מקביל כמובן גם לסיפור הליכתו של אליהו הנביא להר חורב. גם מסעו של אליהו נמשך ארבעים יום שבמהלכם לא אכל ולא שתה עד שזכה לבסוף להתגלות בהר סיני, שניתן לראות בה מעין חידוש הברית עם א־לוהים בתקופה קשה לעם ישראל. מסעו של ישו כולל אם כן מרכיב נוסף של שחזור סיפורים תנ"כיים.

כבר במאה הרביעית הקים הנזיר היווני חריטון במצוק ההעתקים שמעל יריחו מבדד נזירי – לְאֹרֶה – שהיה חלק מתופעת הנזירות במדבר יהודה בתקופה הביזנטית, תופעה שהגיעה לשיא פריחתה במאות הרביעית והחמישית. במאה ה־12 התפתחה מסורת שזיהתה את המקום שבו עמד ישו בפיתויי השטן עם מצוק ההעתקים, ובמקום נבנה מנזר חדש ששולב במערות סלע טבעיות. שמו הערבי של המנזר, קְרַנְטָל, הוא שיבוש של המלה הלטינית 'קְרַנְט' שפירושה ארבעים. המצוק כולו מכונה עד היום בפי הנוצרים 'הר הפיתוי', שם שדבק גם במתחם התיירות השוכן למרגלותיו.

המנזר עבר שיפוץ מקיף ב־1895 על ידי הכנסייה היוונית האורתודוקסית בסיועו הנדיב של הצאר הרוסי. ב־1914 עבר המקום שיפוץ נוסף, והפך למתחם

בנוי היטב לאורך מצוק הסלע, הכולל חדרי מגורים במערות הטבעיות וחדרים שנבנו על מוטות ברזל מחוץ למצוק. בין החדרים עובר מסדרון צר המוביל אל הכנסייה המוקדשת להתמודדותו של ישו עם פיתויי השטן. השטן עצמו, אגב, זוכה לייצוג ויזואלי נאה בציור השמאלי על הַאִיקוֹנוֹסְטָזִים (הקיר המפריד בין אולם התפילה והמזבח), בדמות יצור קטן ושחור המפתה את ישו.

פעיון אלישע

במפת מידבא מתואר בקרבת יריחו מבנה ועליו הכתובת היוונית 'לקדוש אלישע'. הקשר ההיסטורי בין אלישע ליריחו מופיע בספר מלכים, שם מתואר סיפור הנס שחולל אלישע לאחר שאליהו עלה בסערה השמימה. הוא ריפא מי מעיין רעים בעיר והפך אותם למים חיים (מלכים ב', ב', י"ט-כ"ב). לדברי הרני, "אליהו הנביא נתפס בנצרות כפרוטו־טיפוס לישו. אלישע, כמו ישו, חי ופעל בתוך הקהל, הוא היה אדם חברותי ולא מתבודד, חולל נסים ועזר לנזקקים. נקודת המפנה בקשר בין בני הזוגות המקבילים התרחשה סביב יריחו ונהר הירדן: אליהו נפרד מאלישע סמוך לירדן ויוחנן הטביל את ישו בירדן. מכאן יצאו שני 'התלמידים' לדרך עצמאית חדשה. במידה מסוימת מעיין אלישע הוא הנקודה החשובה ביותר ביריחו למאמין הנוצרי, שכן הוא מסמל את גדולתו של ישו כמי שיכול לכפר ולתקן הכל, ואף להפוך מים רעים למים חיים".

"המים מהווים מוטיב מרכזי בנצרות", מוסיפה

בנדקובסקי, "הנס הראשון שחולל ישו היה הפיכת מים ליין בחתונה בכפר קְנָה (יוחנן ב' 11-1), והוא גם זכה שתשרה עליו רוח הקודש כשעלה מן הטבילה בירדן וחולל נסים רבים במים". את תמצית תורתו בעניין המים סיכם ישו באוזני האישה השומרנית ליד הבאר בשכם:

כָּל הַשּׁוֹתֶה מִן הַמֵּיִם הָאֵלֶּה יִצְמָא שׁוֹב, אֲכָל הַשּׁוֹתֶה מִן הַמֵּיִם אֲשֶׁר אֶנִּי אֶתֵּן לוֹ לֹא יִצְמָא לְעוֹלָם, הַמֵּיִם שֶׁאֶתֵּן לוֹ יִהְיוּ בּוֹ לְמִקְוֹר מַיִם נּוֹבְעִים לְחַיֵּי עוֹלָם (שם, ד', 13-14).

בשל חשיבותו של מעיין אלישע לנוצרים כל קבוצת צליינים המגיעה ליריחו מבקרת במקום,

המבנים במנזר קרנטל מנצלים את מערות הסלע הטבעיות ויוצרים מראה ייחודי. נזירים נוצרים חיו במערות שבמעלה ההר מאז המאה הרביעית לפחות צילום: תמר הירדני

עד לפני כעשור הייתה במעיין אלישע ברכה פשוטה ששימשה להשקיית צאן. המעיין בראשית המאה העשרים

ובמקרה שהזמן דוחק הביקור ביריחו יתמקד במעיין בלבד. הצליין יקדיש זמן לישיבה על תעלות המים היוצאות ממבנה המעיין, לקריאת הפסוקים הרלוונטיים מהתנ"ך ומהברית החדשה ולאיסוף מים בבקבוקים כדי להציבם על המזבח בכנסייה בארץ מוצא.

הצליינים באים

האירועים הפוליטיים הסוערים שהתרחשו בעקבות הסכמי אוסלו ומסירת יריחו לידי הרשות הפלשתינית הביאו לתמורות בתנועת הצליינים ליריחו ולהתמטות ביקורי נוצרים בה. התערבותו של יאסר ערפאת בנכסי הכנסייה הפרבוסלבית והעברת חלק מהם לידי ממשלת רוסיה דלדלו עוד יותר את התיירות הנוצרית לעיר, והגולל על ביקורי הצליינים כמעט נסתם עם פרוץ האינתיפאדה. אולם בשנים האחרונות חלה התאוששות בתחום הצליינות הנוצרית האורתודוקסית, בעיקר בשל התחזקות הדת ברוסיה, ביטול החובה של רוסים ואוקראינים להצטייד בוויזות ועלייה בביתחון האישי ובתנועה החופשית של אוטובוסים ושל מדריכים ביריחו. הרשות הפלשתינית השקיעה משאבים רבים בפיתוח העיר, כולל שיפוץ מקיף במעיין אלישע, וב־1998 אף הותקן רכבל משוכלל למנזר קרנטל. רומניה בנתה ביריחו אכסניה מפוארת המושכת צליינים רבים, בהם בעיקר נוצרים מהבלקן. אתרים נוצריים נוספים באזור יריחו שאינם בשליטה פלשתינית אלא בשליטה ישראלית או ירדנית, כמו קסר אל יהוד, עברו גם הם מתיחת פנים, ונראה כי יריחו עולה שוב על נתיב עולי הרגל הנוצרים בארץ הקודש. ■